

ผังเมืองกับการจัด การนำท่วมของไทย

● ศ.ดร.ธงชัย พรรณสวัสดิ์

๖๖ มีน้ำป็นิ่งไม่มา แต่ปัญหาเฉพาะหน้ายังมีอยู่อีกมาก เรื่องที่ต้องทำยังมีอยู่อีกเยอะ และคงไม่เร็วเกินไปที่นักคิดของประเทศควรเริ่มหามาตรการหรือแนวทางในการจัดการปัญหาน้ำท่วมใหญ่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอีกก่อนข้างแน่ วิธีที่หนึ่งที่เราเริ่มหันกลับมาพูดกันมากคือ “ทางน้ำไหล” หรือ floodway หรือที่บางท่านเรียกว่า “คลองเทียม” ซึ่งผมอยากจะเรียกว่า แม่น้ำเทียม มากกว่า เพราะขนาดของทางน้ำไหลนี้มันใหญ่กว่าขนาดของคลองที่เรามองเห็นอยู่ทุกวัน

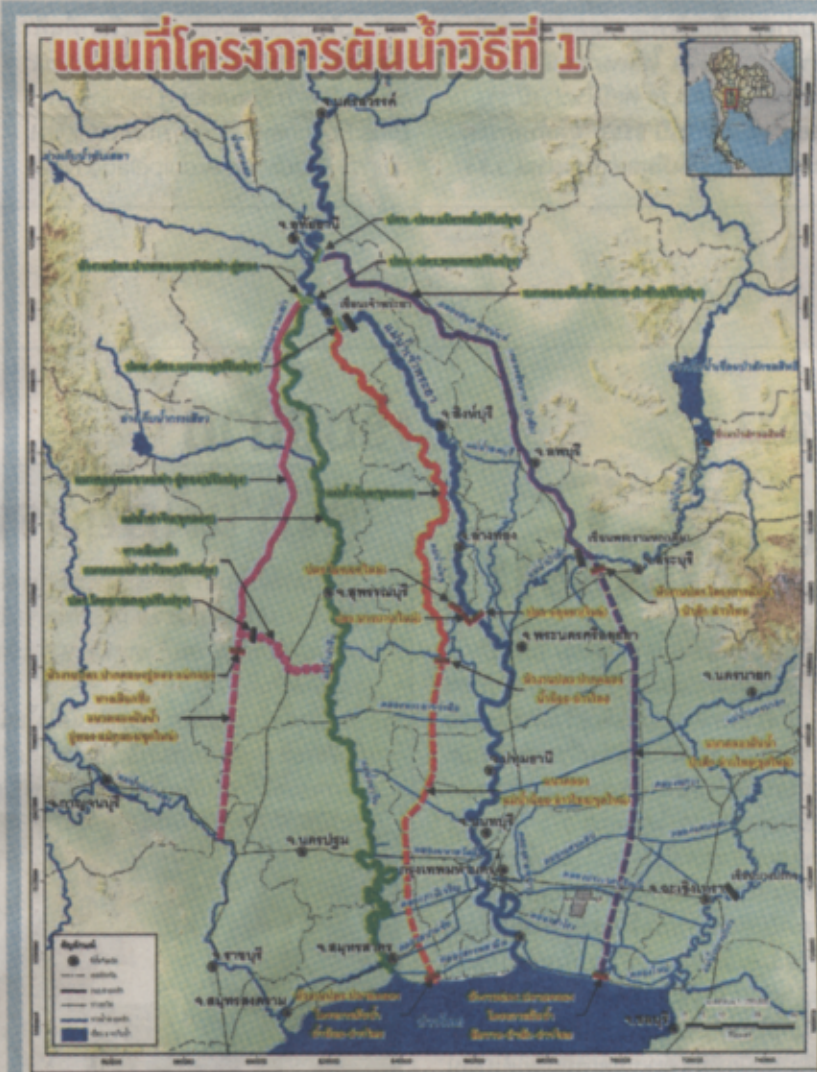
ที่ผมใช้คำพูดว่า “เริ่มหันกลับมาพูดกันใหม่” นั้นเพราะเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่อย่างใด มันเป็นเรื่องธรรมชาติที่ใครๆ ก็รู้ว่าน้ำมันต้องไหลลงสู่ที่ต่ำ ซึ่งที่ต่ำสุดท้ายก็คือ ทะเล หรือทะเลสาบ หรืออ่างเก็บน้ำ หรือแก้มลิง หรือแม้แต่ห้วยหนองคลองบึงแล้วแต่ว่าจุดต่ำสุดนั้นเป็นอะไร

แต่สำหรับภาวการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่เรากำลังเผชิญอยู่นี้เรามีทั้งหมดถึงสี่แม่น้ำเจ้าพระยาและทะเลสาบไทย ซึ่งปริมาณน้ำมีจำนวนมหาศาล เกินกว่าที่จะอาศัยโครงสร้างพื้นฐานทั้งทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น (ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงระบบทางน้ำไหลธรรมชาติไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิงไปแล้ว) มารองรับได้ เราเคยได้พูดถึงการขุด “แม่น้ำเจ้าพระยา 2” ไว้เป็นทางน้ำส่วนสำหรับระบายน้ำเหนือให้หลากไหลลงทะเล

แต่คนไทยก็คือคนไทย จะตื่นตื่นและเป็นทุกชั่วอนก็เพียงชั่วครูชู้ยาม เมื่อเหตุการณ์เคลี่คลายความทุกข์ร้อนที่แสนสาหัสนั้นก็ดูจะเลือนหายไปจากความทรงจำ มาตรการที่คิดๆ กันไว้ไม่ว่าจะเป็นภาษีน้ำท่วมของคน กทม. หรือโครงการเจ้าพระยา 2 ก็หายไปกับสภาวะน้ำท่วมที่แห้งเหือดไปในสมัยนั้น

ผมก็ได้แต่หวังว่า เมื่อกาลเวลาล่วงก้าวมาสู่ พ.ศ.นี้ และการที่สิ่งก่อสร้างและทรัพย์สินต่างๆ มีราคาค่างวดสูงกว่าเดิมมหาศาลนี้ จะเป็นตัวกระตุ้นเตือนให้พวกเราหามาตรการที่ทำได้จริง และต้องทำจริง มาดำเนินการโดยไม่ลืมนั่นแลไปแบบเมื่อปี พ.ศ. 2526 และ 2538 ที่เกิดน้ำท่วมใหญ่

ก็อย่างที่บอกไว้แต่ต้นว่า เราเคยคิดที่จะมี “เจ้าพระยา 2” มาแล้ว มีการคำนวณขนาดของแม่น้ำเทียมนี้แล้วว่าควรกว้าง ลึก

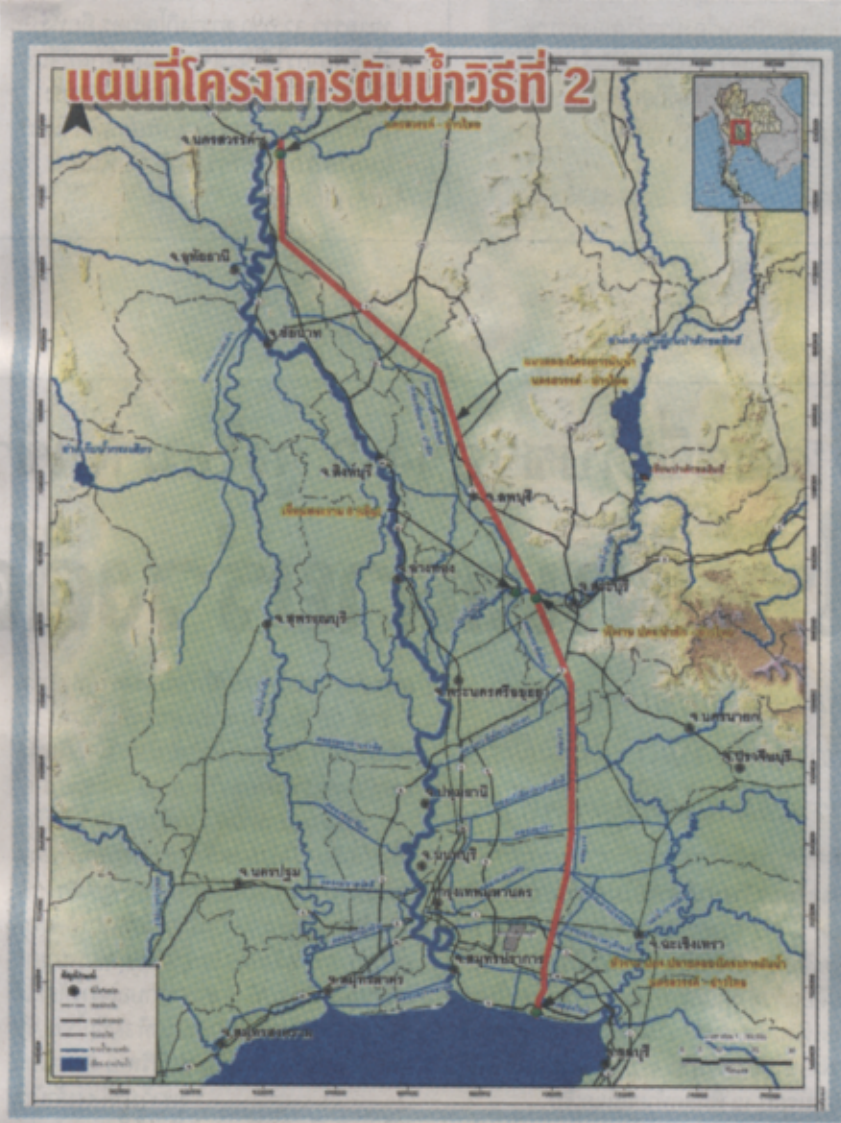


ภาพประกอบเอื้อเฟื้อโดยวิศวกรอาวุโส นายสนั่น ศิริอ่อน

และยาวเท่าใด รวมทั้งมีฝั่งแล้วด้วยซ้ำว่าควรอยู่บริเวณใด แต่ไปไม่รอดเพราะแรงผลักดัน โดยเฉพาะจากภาคการเมืองที่กลัวเสียคะแนนเสียงจากการเวนคืนที่ดินเพื่อจัดผังเมืองใหม่ มีไม่มากพอหรือจะเรียกว่าไม่มีเลยก็ได้ แม่น้ำเทียมที่ว่านี้ควรมีขนาดกว้างใหญ่เพียงไร ขึ้นกับว่าเราต้องการออกแบบที่ฝั่งหน้าใหญ่แค่ไหนและต่อเนื่องเป็นวันเป็นเดือนอย่างไร ซึ่งสิ่งนี้ในทางวิศวกรรมเรียกว่า “คาบอุปติช้ำ” หรือ return period ในภาคภาษาอังกฤษ ถ้าออกแบบที่คาบอุปติช้ำยาวและนาน ปริมาณฝนก็จะมาก กล่าวคือ ฝนที่นานๆ ตกที เช่น 50 ปีตกใหญ่ที ฝนนี้จะมีขนาดทำใหญ่กว่าฝนที่ตกอยู่เป็นประจำ

ตัวโครงสร้างพื้นฐานที่จะออกแบบให้รองรับปริมาณน้ำนี้ก็ต้องใหญ่ตามไปด้วย ทั้งนี้ ในงานวิศวกรรมในเมืองไทย ผู้ออกแบบมักออกแบบคาบอุปติช้ำประมาณ 10 ปี หรืออย่างมากไม่เกิน 50 ปี ในขณะที่ ประเทศเนเธอร์แลนด์ออกแบบที่คาบอุปติช้ำนานถึง 1,000 ปี จึงไม่แปลกใจที่ประเทศนี้มีผลกระทบจากอุทกภัยน้อยมากในปัจจุบัน และข่าวล่าสุดมีว่าเนื่องจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศสามารถมีผลต่อปริมาณฝนที่จะตกลงมา ขณะนี้ ประเทศเนเธอร์แลนด์จึงได้วางแผนการป้องกันอุทกภัยใหม่หมด โดยวางแผนไว้สู่ฝนที่

[ต่อฉบับถัดไป]



หากออกแบบอย่าง
มองให้ยาวไกล ขนาด
โครงสร้างพื้นฐานจะต้อง
ใหญ่ขึ้น งบประมาณสูงขึ้น
แต่ดูแลประชาชน
ได้มากขึ้น

คาบอุบัติซ้ำ همینี !!! (หมายเหตุ : ผมเอง
ก็จนปัญญาว่า เขทำนายฝนล้งทนายาวไกล
ขนาดนี้ได้อย่างไร) ซึ่งนั่นหมายถึง ปริมาณ
น้ำที่คาดการณ์ไว้จะมีมวลมหาศาลกว่านี้
งบประมาณจะมากกว่านี้ แต่ก็ป้องกันภัยได้
มากกว่านี้

**คำถาม คือ ทำไมเขายอมลงทุนมาก
ขนาดนี้** คำตอบคือเขาคิดว่าความเสียหายที่
ถ้าไม่วางแผนดูแล้วไว้แต่ต้น มันจะมากกว่า
ที่ควรจะสูญเสีย เหมือนอย่างที่ไทยเราได้
ประสบมาแล้วเมื่อปลายปี 2554 นั้นเอง

สรุปคือหากออกแบบอย่างมองให้ยาว
ไกล ขนาดโครงสร้างพื้นฐานจะต้องใหญ่ขึ้น
งบประมาณสูงขึ้น แต่ดูแลประชาชนได้มากขึ้น
ความเสียหายน้อยลง และประชาชนทุกข์ร้อน

น้อยลง รวมทั้งปัญหาทางสังคมก็ลดลง
**คำถามที่ถามต่อจากนั้น คือ แล้ว
คาบอุบัติซ้ำเท่าไรละจึงจะยาวนานพอ
สำหรับบ้านเรา** คำตอบนี้เดิมเราให้ฝ่าย
เทคนิคเป็นคนคิดและตัดสินใจโดยคาด
การณว่าจะป้องกันอะไรได้เท่าไร โดยดูจาก
ผังเมืองในอนาคตเป็นหลักอ้างอิง แต่มกใน
ยุคปัจจุบันวิสัยง่าย แบบนั้นคงไม่พอ เราคง
ต้องให้ฝ่ายเทคนิคคิดโครงการมกหลายๆ
ทางเลือก ซึ่งในแต่ละทางเลือกจะต้องบอก
ได้ว่า คลองหรือแม่น้ำเทียมนี้มีขนาดเท่าใด
ผ่านบริเวณใดบ้าง ต้องเวนคืนคนจำนวน
เท่าใด ใช้งบเท่าใด ฯลฯ

แล้วก็มาศึกษาต่อว่า ความเดือดร้อน
ในเชิงสังคมมีอะไรบ้าง งบประมาณมากน้อย
เพียงใด ชาวบ้านที่ต้องย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย
พอใจเพียงใด แล้วปรึกษาหารือร่วมกัน จน
เป็นที่ยุติของคนส่วนใหญ่ว่าจะเลือกทาง
เลือกของแม่น้ำเทียมสายใด ขนาดกว้าง
ใหญ่เท่าใด ต้องเก็บภาษีเพิ่มขึ้นหรือไม่และ
เท่าใด ฯลฯ โดยมีข้อสังเกตว่าการที่จะให้
ทุกคนเห็นด้วยในทางเลือกหนึ่งๆ ย่อมเป็น
ไปไม่ได้ เราจึงต้องมองไปที่ประโยชน์ของ
คนส่วนใหญ่ โดยไม่ละเลยต่อปัญหาของ
คนที่ได้รับผลกระทบ และคนเหล่านั้นต้อง
ได้รับการดูแลเยียวยาที่มากพอและดีพอ

เมื่อได้ข้อตกลงร่วมในทางเลือกหนึ่ง
ใด นักผังเมืองก็สามารถเอาข้อสรุปนั้นเป็น
ข้อมูลในการวางผังเมือง พร้อมประกาศ
ให้ชัดเจนว่าพื้นที่ใดเป็นแม่น้ำเทียม พื้นที่
ใดอยู่ในเขตพื้นที่คุ้มครองป้องกันในเรื่อง
อุทกภัย (ซึ่งต้องจ่ายภาษีกันน้ำท่วม) และ
พื้นที่ใดอยู่นอกโครงการ (ซึ่งจะได้รับการ
ชดเชย) เพื่อเขาจะรู้ได้ว่าจะต้องปรับ
ตัวอย่างไร เช่น อยู่บ้านได้ตุนสูง มีโรงจอด
รถยนต์ครบ มีร้านค้าอยู่บนชั้นสอง ฯลฯ
และเขาจะได้รับการดูแลที่เป็นธรรมสำหรับ
เขา (ไม่ใช่เฉพาะสำหรับคนที่น้ำไม่ท่วม)
อย่างไร เมื่อทำได้แบบนี้ก็พัฒนาไม่ว่า
จะเป็นภาคอุตสาหกรรม หรือภาคที่ดิน
หรืออสังหาริมทรัพย์ หรือแม้กระทั่งภาค
เกษตรกรรม ก็จะสามารถวางแผนชีวิตได้
รอบคอบรัดกุมขึ้น

**วิธีการแบบนี้ใช้ได้ไม่ใช่เฉพาะใน
เขต กทม.และปริมณฑล แต่สามารถนำ
ไปใช้เป็นฐานในการวางผังเมืองของทุกที่
ไม่ว่าจะเป็นในระดับ อบต.หรือเทศบาล
เพียงแต่ต้องให้หน่วยงานที่ใหญ่กว่า เช่น
อบจ. และกลุ่มจังหวัดหรือแม้กระทั่งรัฐ
ในส่วนกลางช่วยดูในภาพรวมให้ด้วย
เท่านั้น**